Bevlogen kunstkenner Henk van Os opent Kunstmaand Ameland 2004

Door Vincent Robijn · De Nieuwe Amelander · 2004
Archiefkopie van https://www.ginekezikken.nl/artikelameland.htm

Op 31 oktober opende prof.dr. Henk van Os, oud-directeur van het Rijksmuseum en bij het grote publiek vooral bekend als presentator van het televisieprogramma Beeldenstorm , in hotel Ameland State te Nes de achtste editie van Kunstmaand Ameland. De Nieuwe Amelander bezocht na afloop van de officiële opening met Van Os enkele tentoonstellingslocaties in Ballum en Hollum en maakte kennis met de grenzeloze eruditie en het enthousiasme van deze bevlogen kunstkenner. Autoriteit Henk van Os (1938) wordt op het gebied van de kunstgeschiedenis zowel nationaal als internationaal beschouwd als een autoriteit. Hij studeerde kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde in 1969 cum laude op een onderzoek naar iconologische problemen van middeleeuwse kunst uit Siena.

Vanaf 1974 was hij in Groningen werkzaam als hoogleraar kunst- en cultuurgeschiedenis en vanaf 1984 als decaan van de Faculteit der Letteren, waarbij hij indruk maakte met zijn losse en enthousiaste manier van leidinggeven. Van Os kreeg landelijke bekendheid als directeur van het Rijksmuseum in de periode 1989-1996. Hij wist met aansprekende tentoonstellingen veel mensen naar het museum te trekken, dat voordien de uitstraling van een onneembare ‘kunstvesting’ had en door het grote publiek vrijwel geheel werd genegeerd. Op dit moment is Van Os werkzaam als hoogleraar kunst en samenleving aan de Universiteit van Amsterdam. Van Os werd door de organisatie van Kunstmaand Ameland benaderd voor de officiële opening via Ibo Muntinga, een jeugdvriend uit Groningen die regelmatig op Ameland verblijft en veel contact heeft met de eilander ondernemers die betrokken zijn bij de kunstmanifestatie.

De hoogleraar besloot op de uitnodiging in te gaan omdat hij liefhebber is van het Waddengebied en nooit eerder op Ameland was geweest. Als fervent zeiler had hij vaak vanaf de Waddenzee het silhouet van de toren van de Nederlands Hervormde Kerk te Hollum gezien, een aanblik die hem elke keer weer fascineert. Een aantal dagen voor de opening was Van Os al op Ameland om samen met zijn vrouw Heleen het eiland te verkennen. Vrijplaats In zijn openingstoespraak, die werd voorafgegaan door redes van de Amelander wethouder van cultuur Tineke Hemminga, de burgemeesters van Ameland en het Deense Ribe en de Deense kunstenares Hannah Sonnichsen, ging Van Os in op de bijzondere relatie tussen eilanden en de kunsten.

Hij typeerde eilanden als oorden van creativiteit, originaliteit en authenticiteit, die een ideale vrijplaats vormen voor kunstenaars en kunstkijkers. Daarbij haalde hij als voorbeeld onder meer het verblijf aan van de Franse schilder Gaugain op Tahiti aan en van de apostel Johannes op het Griekse eiland Pathmos, die daar zijn Openbaringen zou hebben geschreven. Zelf heeft Van Os ook de inspirerende kracht van eilanden ervaren. Tijdens zijn aanstelling in Groningen

verbleef hij regelmatig op Schiermonnikoog, om in alle rust en los van de vele universitaire beslommeringen aan een boek of catalogus te werken. Publiek De medewerking aan de opening van Kunstmaand Ameland is niet alleen typerend voor de voorliefde van Henk van Os voor het Waddengebied, maar ook voor de wijze waarop hij denkt over de relatie tussen kunst en publiek.

Waar veel kunsthistorici in hun werk afstand houden tot het niet-academische publiek, daar zoekt Van Os juist veelvuldig het contact met de buitenwereld. Hij is van mening dat kunst van iedereen is en ziet het als zijn taak zijn enthousiasme en kennis aan anderen over te dragen. In een interview met Tribune, het tijdschrift van de Socialistische Partij, zei Van Os ooit daarover: ‘Een Rembrandt is zoiets moois, daar geniet ik intens van, laat een ander er ook van genieten. Verlaag de drempel.’ Als directeur van het Rijksmuseum gebruikte Van Os onorthodoxe middelen om mensen voor kunst te interesseren. Zo liet hij advertenties voor tentoonstellingen in huis-aan-huisbladen zetten, iets wat voor het chique Rijksmuseum een noviteit was.

Ook de medewerking van Van Os aan de televisieprogramma’s Museumschatten (VARA) en Beeldenstorm (AVRO) past in zijn streven een breed publiek te laten kennismaken met kunst. Dankzij zijn enthousiaste presentatiestijl en zijn vermogen complexe informatie in eenvoudige zinnen over te brengen halen deze kunstprogramma’s goede kijkcijfers. Opvallend is dat Van Os in zijn activiteiten voortdurend pendelt tussen verschillende stijlen en stromingen in de kunstgeschiedenis. Of het nu gaat om middeleeuwse reliekhouders, negentiende-eeuwse Russische landschapsschilderkunst of hedendaagse kunst uit het Waddengebied, Van Os kan er uren enthousiast en met kennis van zaken over praten. Hij heeft dan ook weinig op met kunsthistorici die nooit over de grens van hun eigen specialistische onderzoeksthema stappen.

Liefhebber Na de officiële openingshandeling, die bestond uit het neerlaten van een doek met het logo van Kunstmaand Ameland 2004 (met dit jaar als thema ‘Novemberdroom’), en het schudden van de nodige handen stapte Van Os in de speciale bus die de genodigden naar de tentoonstellingslocaties in Ballum en Hollum reed. Hoewel hij al enkele dagen op het eiland was, had hij voor de opening van de Kunstmaand nog geen kunstwerken gezien. Over het Amelander initiatief toonde Van Os zich zeer positief. Er kan op veel bijzondere locaties kunst worden bekeken, het is leuk om als bezoeker over het eiland te zwerven en samen kunst kijken is bovenal een gezellige bezigheid. Hij vraagt zich echter wel af of de Kunstmaand extra toeristen naar het eiland zal trekken, zeker omdat er al zoveel kunstmanifestaties in Nederland zijn.

Volgens Van Os zou bijvoorbeeld een filmfestival een grotere publiekstrekker voor Ameland zijn. Tijdens de rondgang langs de verschillende tentoonstellingslocaties valt vooral op hoe gemakkelijk Van Os de kunstwerken van de Nederlandse, Duitse en Deense kunstenaars binnen stromingen in de kunstgeschiedenis weet te plaatsen en mogelijke inspiratiebronnen herkent. Dat roept de vraag op of hij met al zijn kennis van de kunstgeschiedenis nog wel als niet-vooringenomen liefhebber naar kunst kan kijken. Dit blijkt weldegelijk het geval te zijn. Van Os vindt het leuk om kunst te kijken, ongeacht de stijl of kwaliteit, erover van gedachten te wisselen met andere tentoonstellingsbezoekers en te praten met de aanwezige kunstenaars.

Hij vertrekt dan ook vaak als laatste van de genodigden uit de tentoonstellingsruimten. Deze houding is karakteristiek voor Van Os. Hij benadert de kunst als een liefhebbende expert. In zijn anekdotische memoires, die onder de veelzeggende titel Zien is genoeg in 2003 werden gepubliceerd, schrijft hij dat hij nog altijd verbaasd kan zijn over het feit dat kunst kan openbaren en vaak meer zegt dan woorden kunnen uitdrukken. Authenticiteit Als kunstkenner zijn de authenticiteit en originaliteit van een kunstwerk voor Van Os bepalend voor de waardering. Hij ziet liever het slechte resultaat van een origineel idee, dan een perfecte kopie van een bestaand werk. Een goed voorbeeld van een origineel en goed uitgevoerd kunstconcept op de Kunstmaand vindt Van Os de installaties van Uli Winters in Stayokay Hostel te Hollum en de keramische objecten van Kees de Kloet in atelier Ons Eiland te Hollum.

Van deze kunstwerken is de betekenis niet direct duidelijk, waardoor er een verrassingseffect optreedt en er ruimte ontstaat voor de eigen interpretaties van de toeschouwer. Van Os beoordeelt kunst niet alleen op originaliteit, maar ook op consequentheid. Kunstwerken moeten een zekere ‘strengheid’ kennen in uitvoering en thematiek en niet worden ‘opgeleukt’ met allerlei nietszeggende tierelantijntjes. Een dergelijke strengheid kan worden aangetroffen in de landschapstekeningen van Dick Oostra in Atelier 31 en de schilderijen van industriële landschappen van Gineke Zikken in de Doopsgezinde kerk te Hollum. Uit zijn belangstelling voor het gecompliceerde ambachtelijke vervaardigingproces van het keramiek van De Kloet spreekt Van Os’ interesse voor het technische aspect van kunstwerken.

Lezing De openingsdag van de Kunstmaand werd afgesloten met een avondlezing door Van Os in combinatie met een concert van het Aldebaran kwartet uit Amsterdam in de sfeervolle Nederlands Hervormde Kerk te Hollum. De lezing was gewijd aan het fenomeen synesthesie, de zintuiglijke wisselwerking tussen beelden en muziek. Van Os liet met prachtige illustraties zien hoe kunstenaars zich hebben laten inspireren door muziek en hoe componisten op hun beurt kunstwerken vertaald hebben in muziek. De impressionistische muziek van Franse componist Chausson vormde een fraaie aanvulling op de lezing, die een treffend voorbeeld was van de brede interessegebieden van de kunstkenner en kunstliefhebber Henk van Os.

Bron: 'De Nieuwe Amelander' 2004